

Grątkowska-Ratyńska, Barbara / Zajac, Romuald

Na miarę królewskich potrzeb : [Zygmunt Dzierła]

Kronika Zamkowa 1-2/51-52, 271-276

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Grątkowska-Ratyńska, Romuald Zajac

NA MIARĘ KRÓLEWSKICH POTRZEB

Zygmuntowi Dzierli urodzonemu na początku ubiegłego stulecia w poznańskiej rodzinie katolickiej z głębokimi tradycjami patriotycznymi, wychowanemu w duchu uczciwości, sumienności i pracowitości przyszło żyć w nielatających czasach. Jego dzieciństwo, młodość, pierwsze samodzielne kroki w rzemiośle stolarskim naznaczyły ciężkie lata dwóch wojen światowych, a pełna dojrzałość i wysoka sprawność zawodowa przypadły, niestety, na czasy Polski Ludowej.

W owym czasie rzemieślnikom było nadzwyczaj trudno prowadzić własne warsztaty, swobodnie kształtować i doskonalić pracę zawodową. Po pierwszych latach powojennej odbudowy kraju i spontanicznego rozwoju indywidualnej działalności gospodarczej nastąpiło zjawisko odgórnego zwalczania wszelkiej prywatnej inicjatywy ze względów ideologicznych. Wielu rzemieślników nie przetrwało tej próby. Były to złe czasy dla polskiego rzemiosła.

Do 1939 r. przy Cechu Stolarzy działało w Warszawie 1600 warsztatów, a przy Cechu Żydowskim 1500, natomiast niezrzeszonych stolarni było około 1500¹. Po II wojnie światowej w warszawskim Cechu zarejestrowano 870 warsztatów, w tym około 200 pracowni stolarstwa artystycznego. W 1975 r. w mieście działało już tylko 30 rzemieślniczych pracowni artystycznych tej branży².

Od 1928 r. związany na stałe z Warszawą Zygmunt Dzierla kształcił się w zawodzie zgodnie z utartą od wieków tradycją, odbywając praktyki w wielu znanych

zakładach stolarskich stolicy. Pracował w Warszawskiej Fabryce Mebli Styłowych Z. Szczerbiński i S-ka, w firmach meblarskich Michała Smolikowskiego, Ksawerego Koczalskiego i Wacława Wojciechowskiego³. W tym okresie uczył się również wieczorowo w szkole przy Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej, a także ukończył kurs kreślarski. W 1935 r. wraz z tytułem mistrza stolarskiego osiągnął pełną samodzielność zawodową. Miał już wówczas własną pracownię przy ul. Żurawiej, przeniesioną wkrótce na ul. Kazimierzowską⁴.

Lata II wojny światowej przetrwał w Warszawie. W 1939 r. kierował fabryką, która pracowała na potrzeby Ministerstwa Obrony Narodowej⁵. W czasie obrony Warszawy został ranny. Natomiast podczas okupacji hitlerowskiej działał w ruchu oporu, a wkrótce po wybuchu powstania warszawskiego stał się zakładnikiem hitlerowskim w przejściowym obozie wojskowym SS przy ul. Rakowieckiej. Po upadku powstania, w którym stracił brata, jak wszyscy mieszkańcy stolicy trafił do obozu przejściowego w podwarszawskich Włochach, skąd udało mu się uciec i przedostać do Krakowa.

Do Warszawy Zygmunt Dzierla wrócił wiosną 1945 r. i energicznie reaktywował pracownię przy ul. Kazimierzowskiej. Szybko też zdołał odbudować nieduży dom i rozpocząć pracę zawodową. Podjął również działalność społeczną w Izbie Rzemieślniczej i wraz z kolegami z Cechu Stolarzy wykonywał prace na rzecz wyposażenia warszawskich

1. Zygmunt Dzierła (1909-2006) w swojej pracowni podczas wykonywania ramy dla Zamku, 1977, Archiwum Zamku Królewskiego. Fot. S. Sadowski

urzędów, szpitali, wyższych uczelni i szkół⁶. W 1950 r. jego pracownię upaństwowiono, a w 1962 r. został całkowicie wywłaszczony. Musiał opuścić warsztat i dom na Mokotowie.

W owym czasie był już członkiem zarządu Cechu i rzeczoznawcą warszawskiej Izby Rzemieślniczej. W 1955 r. zainicjował budowę pawilonów rzemieślniczych przy ul. Puławskiej, rok później zorganizował prace przy tworzeniu pierwszego Rzemieślniczego Domu Towarowego przy ul. Kruczej⁷. Od 1955 r. legitymował się tytułem cechowym mistrza rzeźbiarstwa, a od 1957 r. ukończonym półrocznym kursem z dziedziny historii sztuki Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1958 r. podjął współpracę z Centralą Handlu Zagranicznego „Prodimex” i poświęcił się wyłącznie wytwarzaniu mebli stylowych, które wkrótce prezentowane były na różnorodnych targach i licznych wystawach międzynarodowych⁸. Sprzęty te cieszyły się zawsze dużym powodzeniem i zapewne nadal

zdobią wiele rezydencji na świecie. Wykonany przez stolarza komplet mebli w stylu zakopiańskim po jednej z wystaw stał się własnością króla szwedzkiego Gustawa IV.

W wyniku wieloletnich starań w Ministerstwie Kultury Zygmunt Dzierła uzyskał dla polskich rzemieślników przywilej nadawania statusu artysty rzemieślnika za wybitne osiągnięcia zawodowe⁹. Należał też do wąskiego grona inicjatorów utworzenia w Warszawie Muzeum Rzemiosł Artystycznych i Precyzyjnych, które otwarto w 1971 r.

Z Komitetem Obywatelskim Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie rozpoczął wieloletnią współpracę w 1973 r., wtedy to nadarzyła się pierwsza możliwość rozpoczęcia prac rekonstrukcyjnych do przyszłych wnętrz w dopiero odbudowywanym Zamku¹⁰. Ideę odtwarzania wyposażenia wnętrz zamkowych pokochał od razu. Już w 1976 r. zakończył prace przy rekonstrukcji dużego zespołu 60 ram do obrazów

ze szcążkowo zachowanej Galerii Stanisławowskiej, która miała być umieszczona w Gabinetcie i Garderobie Króla. Jako wzór do ich wykonania posłużyła ocalała rama zamkowa z epoki.

W latach 1976-2000 w pracowni Zygmunta Dzierli powstały już nie dziesiątki, ale setki przedmiotów do wyposażenia wnętrza stanisławowskich. W trakcie prac odbywały się liczne zebrania robocze przedstawicieli Obywatelskiego Komitetu Odbudowy, a później etatowych pracowników Zamku z wykonawcą w jego pracowni na warszawskiej Sadybie. Na spotkaniach tych w różnych latach bywali: prof. dr hab. Stanisław Lorentz (1899-1991), prof. dr hab. Jan Zachwatowicz (1900-1983), prof. dr hab. Aleksander Gieysztor (1916-1999), kurator Zbiorów Sztuki dr Bożenna Majewska-Maszkowska (1929-1996), a także obecny dyrektor Zamku prof. dr hab. Andrzej Rottermund. Towarzyszył im niestrudzenie inż. Jerzy Bigoszewski, przedstawiciel Dyrekcji Rozbudowy Miasta, który pełnił funkcję koordynatora wszelkich prac rekonstrukcyjnych dla Zamku. Pan Dzierla był zawsze starannie przygotowany i czekał z wykonanym w ramach pracy społecznej projektem rysunkowym, z własnoręcznie sporządzonym modelem i z troskliwie wybranym drewnem w najlepszym gatunku.

Każda praca dla Zamku podlegała złożonemu procesowi wytwórczemu, który obejmował liczne rysunki projektowe konstrukcji, rysunki wykonawcze całości i detali, modele poszczególnych fragmentów, a niekiedy także modele samych ornamentów. Pracownię na Sadybie opuszczały przedmioty o pomnikowo solidnej konstrukcji. Taki był zarówno zespół foteli do Sali Rady, pulpity muzyczne do Sali Koncertowej, bankietki do Sali Rycerskiej, jak i wszystkie pozostałe wyroby Zygmunta Dzierli. Pracownia wykonała też prace stolarskie i snycerskie przy łożu z baldachimem do Sympialni Króla, do którego całościowy projekt przygotował w 1986 r. znany warszawski projektant, na co dzień aktor, Andrzej Grzybowski¹⁰.

Po latach trudności, kłopotów i licznych represji działalność zawodowa i aktywność społeczna Zygmunta Dzierli zostały wreszcie dostrzeżone przez władze kraju¹¹. Odznaczono go Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Oficerskim i Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, a także licznymi odznaczeniami Ministerstwa Kultury, Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Warszawy i najwyższymi odznaczeniami rzemieślniczymi. W 1993 r. Zygmunt Dzierla uzyskał tytuł Warszawiaka Roku w plebiscycie, który każdego roku organizowała popularna warszawska gazeta popołudniowa „Ekspress Wieczorny” i Warszawski Ośrodek Telewizyjny¹².

W 1994 r. w Zamku Królewskim w Warszawie odbyła się uroczystość jubileuszowa obchodów 60-lecia pracy zawodowej Zygmunta Dzierli, w której obok jubilatą udział wzięli przedstawiciele władz państwowych i miejskich, parlamentarzysty, a także przedstawiciele rzemiosła, środowisk twórczych i muzealnych¹³.

W 1999 r. z okazji 90. urodzin, a zarazem z okazji jubileuszu 65-lecia istnienia swojej firmy oraz 20. rocznicy współpracy z synem Zygmunt Dzierla chciał wykonać i przekazać kolejny dar dla Zamku¹⁴. W liście do dyrektora Zamku prof. Andrzeja Rottermunda pisał: „Dotychczas przesłałem na Zamek Królewski szkic konsoli wybranej w Zbiorach Królewskich. Podobno Komisja Zamkowa ma trudności w zadecydowaniu, ponieważ tej konsoli na Zamku nie było, to prawda, lecz i ramy do obrazu dla Stanisława Augusta w mundurze kadetów też nie było. Wykonaliśmy i przekazaliśmy ją jako dar, a razem z konsolą stanowiłaby piękny komplet. Proszę o możliwie szybką decyzję, a ja opracuję rysunek wykonawczy naturalnej wielkości i przedłożę do zaakceptowania przez Komisję Zamkową”. Zygmunt Dzierla nadal chciał pracować na rzecz Zamku, dlatego w następnym liście wyrażał nadzieję: „[...] może jeszcze w zbiorach Uniwersytetu Warszawskiego

którego można by śmiało określić mianem ostatniego stolarza króla Stanisława Augusta.

Prace Zygmunta Dzierli wykonane dla Zamku Królewskiego w Warszawie¹⁶:

- ramy z drewna lipowego na konstrukcyjnej ramie modrzewiowej, profilowane i rzeźbione z kartusza- mi dla Galerii Stanisławowskiej w Ga- binecie i Garderobie Króla - 60 szt.,
- ramy różnych typów do obrazów wg wzorów do wnętrz zamkowych - 90 szt.,
- rama do obrazu, rzeźbiona z kartusza- mi, godłem, amorkami i koroną - 1 szt.,
- rama do portretu *Stanisław August w mundurze Szkoły Kadetów*, rzeź- biona z kartuszami, godłem i amorka- mi - 1 szt.,
- fotele orzechowe w stylu Ludwika XVI do Sali Rady - 35 szt.,
- taborety rzeźbione do Galerii Owal- nej - 15 szt.,
- ramy do aplik lustrzanych typ I - 10 szt.,
- ramy do aplik lustrzanych typ II - 12 szt.,

2. Akt przekazania Zamkowi daru z okazji jubileuszu 90-lecia urodzin, Dział Rekonstrukcji Zamku Królewskiego w Warszawie

znajdą się wartościowe szkice królew- skie nie zrealizowanych prac?¹⁵.

Pan Zygmunt stale zaskakiwał pra- cowników Zamku swoją niespożytą ak- tywnością, mimo że przez te wszystkie lata znajomości i współpracy powinni się do niej przyzwyczaić. Zaabsorbowa- ni wieloma sprawami nie zawsze mogli błyskawicznie reagować na wszelkie na- pływające propozycje. Nigdy jednak nie okazywał najmniejszego zniecierpliwie- nia, zawsze pogodny, pełen spokoju, go- towy do współpracy.

Na dworze królewskim Stanisława Au- gusta pracowało na potrzeby króla wielu rzemieślników. Żaden z nich nie mógł jednak poszczycić się, jak Zygmunt Dzierla, imponującą liczbą blisko 500 prac wykonanych dla Zamku. W każ- dym razie historia milczy na ten temat.

W 2006 r. odszedł Człowiek szlachet- ny i głęboko życzliwy ludziom, praw- dziwie zasłużony dla polskiego rzemio- śla, sumienny i niespotykane pracowity,

3. Fotel wg wzoru z XVIII w. z zespołu 35 foteli wykonanych dla Zamku przez Zygmunta Dzierłę, Fot. A. Ring & B. Tropiło

- bankietki do Sali Canaletta - 2 szt.,
- taborety do Sali Canaletta - 8 szt.,
- bankietki do Pokoju przed Kaplicą - 2 szt.,
- taborety do Sali Dawnej Audiencjonalnej - 6 szt.,
- skrzynie dębowe na kaptcie - 8 szt.,
- taborety do Gabinetu Monarchów Europejskich - 4 szt.,
- taborety do Galerii Czterech Pór Roku - 38 szt.,
- pulpity do Sali Koncertowej - 35 szt.,
- gzyms baldachimu do Sali Senatorskiej - 1 szt.,
- bankietki do Sali Rycerskiej - 4 szt.,
- rekonstrukcja oskrzynienia konsoli - 1 szt.,
- baldachim do Sali Senatorskiej - 1 szt.,
- taborety do Sali Senatorskiej - 5 szt.,
- ramy do obrazów wg wzoru z Wilanowa - 8 szt.,
- gabloty mahoniowe do Gabinetu Piarsarza - 8 szt.,
- karnisze mahoniowe do tzw. Mieszkania Żeromskiego - 5 szt.,
- postument pod popiersie Żeromskiego - 1 szt.,
- gabloty jesionowe do Mieszkania Żeromskiego - 5 szt.,
- skrzydła okiennic dębowych do sal ekspozycyjnych - 76 szt.,
- stoły dębowe rozkładane - 10 szt.,
- gabloty do Gabinetu Orderowego - 6 szt.,
- wazony na pióropusze do baldachimu w Sali Rady - 2 szt.,
- boazeria do Przedśionka Sali Tronowej - całość,
- drzwi z dekoracją rokokową do Galerii Czterech Pór Roku - 1 szt.,
- gablota na insygnia królewskie do Pokoju przed Kaplicą - 1 szt.,
- drzwi balkonowe w Sali Tronowej - 1 szt.,
- łoża królewskie do Sypialni Króla - 1 szt.,
- bankietka do Sali Balowej - 1 szt. (dar dla Zamku przekazany 19 II 1996, Księga Darów, nr ZMK 6192),
- ramy do portretów - 2 szt. (dar dla Zamku przekazany 5 XI 2001, Księga Darów, nr ZMK 7893),
- ramy do obrazów Marcella Bacciarellego - 2 szt. (dar dla Zamku przekazany pośmiertnie przez spadkobiercę, a wcześniej współwłaściciela firmy Zygmunta Antoniego Dzierłę 30 VIII 2006, Księga Darów, nr ZMK 7894).

PRZYPISY

¹ Dział Rekonstrukcji Zamku Królewskiego w Warszawie (Dział Rekonstrukcji ZKW), Zygmunt Dzierła, Autobiografia, mps., s. 15.

² *Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego. Rok 1913*, oprac. Biuro Pracy Społecznej pod kier. W. Grabskiego, Warszawa 1914, s. 168: w roku 1910 w Guberni Warszawskiej było ogółem 66 zakładów przemysłu drzewnego. Por. też: Gubernia Piotrkowska plasowała się wówczas na drugim miejscu z liczbą 41 zakładów przemysłu drzewnego; *Ibidem*, s. 150: przemysł drzewny w roku 1901/1902 z 213 zakładów przemysłu drzewnego ogółem z tendencją wzrostową do 879 w 1910 r., w czterech Guberniach z najbardziej rozwiniętym przemysłem drzewnym, tj. w Gub. Piotrkowskiej, Warszawskiej, Kieleckiej i Radomskiej.

³ *Mistrzowie rękodziela. Pół wieku cechowego rzemiosła artystycznego (1945-1995)*, Warszawa 1995, s. 49.

⁴ Dział Rekonstrukcji ZKW, Zygmunt Dzierła..., s. 2.

⁵ *Ibidem*, s. 3; zob. też: *Mistrzowie rękodziela..., s. 49.*

⁶ Poza pracami związanymi z wykonywanym zawodem wielokrotnie brał udział w odgruzowywaniu Warszawy. Stołeczna prasa pisała: „Grupa drzewna z szybkością niemal przepiłowania deski przebiła przepok przez góry Zapiecka. Pan Dzierła ze swym lotnym warsztatem i 60 ludźmi dokonał największego dzieła: rozsadził «Tatry» Wąskiego Dunaju i Nowomiejskiej”, w: *Zaciekły wyścig łopaty rzemieślniczych*, „Więzcór Warszawy” 1946, nr 24 (11 X 1946), s. 4.

⁷ Działalność w latach 1950-1960, Dział Rekonstrukcji ZKW, Zygmunt Dzierła., s. 14, 17; zob. też: *Mistrzowie rękodziela..., s. 49.*

⁸ O współpracy z Centralą Handlu Zagranicznego „Prodimex”, której efektem były międzynarodowe

transakcje i niecodzienne wytworne kontakty, Dział Rekonstrukcji ZKW, Zygmunt Dzierła..., s. 14; zob. też: *Mistrzowie rękodziela...*, s. 50.

⁹ Małgorzata Woźniak, *Artyści na miarę renesansu*, „Przegląd Techniczny” 1987, nr 6 (87), s. 21.

¹⁰ Dział Rekonstrukcji ZKW, Zygmunt Dzierła., s. 14.

¹¹ Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie (AZK), Zbiór rysunków i planów, sygn. 30, projekt łoża publikowany w: T. S. Jaroszewski, *Premier Architecte de Sa Majesté Roy de Pologne*, Warszawa 1998, s. 7, il. 4, il. 44; zob. też: J. Kandziora, *Majster króla Stasia*, „Panorama” 1994, nr 9, s. 59.

¹² Dział Rekonstrukcji ZKW, Zygmunt Dzierła..., s. 22; zob. też: *Odnaczenia i dyplomy dla rzemieślników*, „Życie Warszawy” 1985, nr 44, s. 2.

¹³ *Mistrzowie rękodziela...*, s. 49.

¹⁴ *Wizyty, spotkania, uroczystości*, oprac. A. Matuszewicz, „Kronika Zamkowa” 1994, nr 1-2 (29-30), s. 120.

¹⁵ Dział Rekonstrukcji ZKW, List Z. Dzierli do dyrektora Zamku prof. A. Rottermunda z 5 XII 1998 r.

¹⁶ Dział Rekonstrukcji ZKW, List Z. Dzierli do dyrektora Zamku prof. Andrzeja Rottermunda z 9 IV 1999 r.

¹⁷ Dział Rekonstrukcji ZKW, mps.